

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво – Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Могилянська Школа Журналістики

Магістерська робота

освітній ступінь – магістр

на тему: **«РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЯ ТА
НАВЧАННЯ НЕЗРЯЧОГО ПІДЛІТКА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ
УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
Спеціальності 061 Журналістика
Єфетова Катерина Олексіївна
Керівник Горностай К.П.
старший викладач

Рецензент: _____

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«____» _____ 2021р.

Київ – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	5
1.1 Огляд академічних напрацювань у сфері методик вивчення мов незрячими	5
1.2 Репрезентація незрячих людей у медіа	14
1.3 Репрезентація незрячих людей у аудіовізуальному мистецтві.....	17
1.3.1 Ігрове кіно	18
1.3.2 Документальне кіно	20
Висновок до розділу I.....	23
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ	25
2.1 Підготовка до зйомок фільму	25
2.2 Попередній професійний та освітній досвід у галузі документального кіно	28
2.3 Календар роботи над проектом	28
2.4 Використане технічне та програмне забезпечення	29
2.5 Робота над проектом	30
2.6 Обмеження	31
2.6.1 Фізичні обмеження	32
2.6.2 Психологічні обмеження	32
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ	34
3.1 Синопис фільму.....	34
3.2 Зміни у монтажі.....	39
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Що робити, коли в родині народжується дитина, яка через некомпетентність лікарів втрачає зір? Як її виховувати та випускати в доросле життя в країні, яка, на жаль, практично не підготовлена до таких, як вона? А якщо ця дитина, окрім щоденного навчання буденним речам ще має мрію? Ці досить непрості питання родина авторки пережила на власному досвіді після народження Паші.

Документальний фільм розповідає історію про життя та поступове становлення незрячого хлопця. Долаючи щоденні виклики, які для зрячої людини постають звичними проявами буденності, за підтримки своєї родини, він маленькими кроками прямує до великої мрії.

Об'єктом дослідження є життя незрячих людей в Україні.

Предметом постає індивідуальний досвід особливостей життя та навчання незрячого підлітка в сучасній Україні.

Метою роботи є створення документального фільму, який на власному досвіді родини репрезентуватиме виховання та життя незрячої дитини в сучасних умовах.

Досягнення поставленої мети потребувало вирішення наступних завдань:

1. Оглянути теоретичну базу академічних напрацювань у сфері методик навчання незрячих людей, акцентуючи увагу на вивченні мов та соціальній взаємодії;
2. Дослідити репрезентації образу незрячої особи у медіа та у сучасному аудіовізуальному мистецтві (ігрове та документальне кіно закордонного та вітчизняного виробництва);
3. Подолати психологічні бар'єри під час зйомки фільму, як з героєм так і з родиною в цілому;
4. Визначити необхідне технічне обладнання для проведення зйомок фільму;

5. Відзняти та впорядкувати матеріал. Обрати стиль викладу сюжету фільму;
6. Розібрати та структурувати сімейний відеоархів 1998 – 2010 рр., що також розкриває обрану тему та поглиблює проблематику;
7. Змонтувати документальний фільм, який би розкривав обрану тему.

Структура та обсяг роботи: документальний фільм та супровідна наукова записка.

Супровідна наукова записка до фільму складається із наступних частин: вступ, три розділи із підпунктами, висновок до роботи та список використаної літератури.

У першому розділі представлений детальний огляд методик навчання незрячих людей, акцентуючи увагу на аспекті вивчення мов. Ми розглянули дослідження та «case study», спрямовані на більш фундаментальне вивчення соціальної взаємодії таких людей. Додатково даний розділ містить у собі дослідження репрезентації незрячої особи у медіа, що сьогодні постає однією із основних рушійних сил у формуванні громадської думки відносно теми людей з інвалідністю, а, також, дослідження конструювання образу незрячого у аудіовізуальному мистецтві. Розділ містить огляд ігрових та документальних фільмів, що присвячені цій темі.

Другий розділ даної роботи містить інформацію про характеристики знімального процесу документального фільму. У ньому окреслений процес підготовки, попередній професійний досвід авторки у вищезазначеній сфері, календар роботи над проектом, використане технічне та програмне забезпечення. Також детально описується безпосередньо сама робота над проектом. Окремо акцентується велика увага на обмеженнях, із якими авторка зіштовхнулася в процесі роботи.

Третій розділ містить синопсис документального фільму та процес побудови конструкції фільму.

У висновках авторка підсумовує проведену роботу, та робить припущення про те, який соціальний вплив фільм справлятиме на аудиторію, а, також, аналізує вміння та досвід, які вона здобула під час роботи над своїм проектом.

РОЗДІЛ І. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Головним режисерським задумом документального фільму, що лежить в основі дослідження даної теми є зображення повсякденного життя незрячого підлітка. Окрім бажання жити повноцінним життям звичайної людини, він, витрачає багато сил, аби здійснити свою мрію. Головним його захопленням є вивчення мов, яке в майбутньому він хоче перетворити у свою професію – перекладача. Беручи до уваги сучасні українські реалії в сфері інклюзивної освіти, Паша (ім'я героя) після завершення школи не вступив до університету, а вимушений був зайнятись самоосвітою. Завдяки допомозі родини, що постійно стимулюють його мрію, Паша вже знає майже 7 мов. Фільм зображує нелегкий життєвий шлях хлопця через постійну працю над собою, а, також, реалії життя незрячого підлітка в Україні.

У нижче представленому огляді літератури розглядаються аспекти навчання незрячих мовам, соціальній взаємодії а, також, детальний аналіз прикладів аудіовізуального мистецтва, що постає найбільшою рушійною силою у побудові образу незрячої особи у суспільстві. Додатково у роботі репрезентується образ незрячих у медіа.

1.1. Огляд академічних напрацювань у сфері методик вивчення мов незрячими

Перед тим як перейти до безпосереднього огляду та аналізу літератури, сфокусованої на обраній темі, необхідно з'ясувати та визначити деякі її фундаментальні особливості. Однією з таких є з'ясування дефініції поняття - «незряча» (англ. blind) особа.

Під час пошуку слова “blind” у Кембридзькому словнику, отримуємо характеристику, що дослівно перекладається, як «не в змозі бачити» [17]. Наступним сегментом пошуку дефініції постають законодавчі акти. На сьогодні, однією з провідних країн у сфері взаємодії з незрячими громадянами постають

Сполучені Штати Америки. Найстарша ГО «Американський фонд Незрячих» (англ. American Foundation for the Blind (AFB), була заснована ще у 1921 році в місті Арлінгтон, Вірджинія [13], а найстарша федерація «Національна Федерація Незрячих» (англ. The National Federation of the Blind (NFB)) знаходиться в місті Балтімор, Мериленд і функціонує вже 80 років [34].

На законодавчому рівні у цій країні розрізняють основні два види людей із порушенням зору: «незряча» (англ. blind) та «слабозора» (англ. visually impaired) особи [18]. Із законодавчої точки зору Сполучених Штатів Америки «слабозорою» вважається особа, яка має певний відсотковий зір, але потребує допомоги офтальмолога.[18] В той час як «незрячою», з юридичної точки зору, постає особа у якої периферійний зір знижений до 20 відсотків (20/200), або ж така, яка бачить лише верхню літеру «Е» на табличці Снеллена під час медичного огляду» [18]. Своєю чергою, в українському законодавстві такого розподілу взагалі не існує, а усі особи, які належать до вищезазначених категорій, мають найменування «осіб з інвалідністю по зору» [7].

Аналізуючи характеристику, яку слову «незрячий» надають у сучасному медіапросторі, спостерігається певна тенденція. Досить часто поняттю «незряча» надають ознаки такого, як «слабозора» (англ. visually impaired). Зазвичай таке перекручування та заміна характеристик може бути продиктована тим, що журналісти для опису якогось терміну часто керуються його юридичними аспектами, а не звертаються напряду до таких людей.

Відмінну точку зору щодо характеристики даного поняття мають самі незрячі люди. Однією з найвідоміших праць, мета якої було донесення до зрячих особливості світу незрячих, постає книга доктора Нормана Кеннета Джернігана (англ. Dr. Norman Kenneth Jernigan) “The Master, the Mission, the Movement”.[23] Він народився абсолютно незрячою людиною та близько 18 років був (з 1968 – 1986 рр.) першим президентом вже вищезгаданої федерації.[23] Доктор Джерніган чітко усвідомлював усі особливості та деталі важливості порозуміння між «світами» зрячих та незрячих. У одному з розділів своєї книги - “A Definition

of Blindness” [23], автор згадує про експеримент, який він провів із учнями старшої школи. Головна мета полягала у тому, аби підлітки надали пояснення, що на їх думку означає «незряча» людина. На перший погляд, завдання постає абсолютно простим. Тому, і першу відповідь, яка пролунала від одного з учнів: «це та яка не бачить» [23], моментально зустріли сміхом у аудиторії, адже це вважалось цілком очевидно. Після того, як доктор перепитав, чи справді учень має на увазі саме те, що він вимовив, а учень - погодився, автор попросив його відповісти на 3 запитання: чи вважатиме учень «незрячою» людину (беручи до уваги саме інтерпретацію учня, що це та людина, яка не бачить), якщо вона: а) бачить світло, але не розрізняє предмети; б) має «ідеальний» зір, проте не може відкрити очей через надзвичайну світлочутливість та в) абсолютно здорова з ідеальним зором, поміщена у темне приміщення без освітлення [23]. Після двох позитивних та останньої негативної відповіді, Джерніган перепитав, чи керувався учень під час відповідей своєю ж дефініцією означення «незрячий», на що учень відповів – ні.

Тоді автор підсумував, що:

- 1) Бути незрячим не означає, що людина фізично не здатна бачити [23];
- 2) Особа може мати «ідеальний зір» проте здаватись оточуючим сліпим і бути таким в буквальному сенсі [23];
- 3) Людина може взагалі не мати змогу бачити і при цьому лишатись зрячою [23].

Наприкінці учні запитали, яке ж тоді правильне означення «незрячої» людини? Доктор описав свою думку наступним чином: «незрячою людиною може вважатись та, котра винаходить альтернативні техніки (методики) для продуктивного та ефективного виконання тих речей, які б вона робила, маючи природний зір [23]. Під час свого пояснення Норман Кеннет додав, що важливим є наголошення акценту саме на альтернативних методиках, а не «замінних» (англ. substitute) [23]. Адже слово «замінний» набуває характеристику чогось

неповноцінного. Це може вказувати на те, що методики, які використовуються незрячими є гіршими за ті, які використовують зрячі люди у повсякденному житті. Проте, насправді ж, деякі з них набагато кращі [23].

Впровадження альтернативних методик торкнулось не лише «класичних» сфер діяльності незрячих людей, таких як питання самостійного приготування їжі або ж мобільного руху містом. Воно так само зачепило питання саморозвитку, соціальної взаємодії та освіти.

До середини XX ст. наукова зацікавленість у деталях того, як незрячі люди сприймають мову була відсутня. Роком, який, як вважається, започаткував історію вивчення аспектів та методик даної теми є 1931 рік [27]. Книга “Teaching Foreign Languages in Schools for the Blind”, написана незрячим викладачем Вільямом Патріком Моріссом (англ. William Patrick Morrissey) є першою публікацією у світі, яка наголошує на важливості викладання незрячим дітям іноземних мов у школах [27]. Морісс засуджує деяку байдужість до цієї теми, а, також, розглядає одну з методик - сприйняття мов, як музику - через ритм [27]. Вивчення мов вчитель класифікує, як предмет з категорії «наук на слух» (англ. ear science) [27]. Для простого розуміння він надає наступну схему: мова, як і музика, сприймаються через вухо і проходячи через мозок на виході торкаються серця. Адже з самого початку людина, для того, аби її зрозуміли, використовувала мову через звуки. Писемність же з'явилась набагато пізніше. [27]

На сьогодні, ні для кого не є секретом, що через відсутність здатності отримувати інформацію за допомогою очей, частини мозоку незрячих осіб, що мали б відповідати за зір – адаптуються під сприймання звуків. Проте, як саме це відбувається – лишалось загадкою. У 2015 році вчені з університету Джона Хопкінса (англ. Johns Hopkins University) за технологічної підтримки Массачусетського технологічного університету (англ. MIT) змогли довести та пояснити ці властивості з наукової точки зору [16]. Нейробіологиня з когнітивного аналізу Марина Бедню зі своїми колегами з MIT (вченими з

когнітивістики Хіларі Річардсон та Ребеккою Сакс), провели масштабне дослідження – експеримент, де взяли участь 19 незрячих, всі з яких, окрім одного, були незрячі від народження та 40 зрячих дітей, віком від 4 до 17 [16]. Під час експерименту, за допомогою функціональної магнітно-резонансної томографії, науковці стежили за діяльністю мозку у дітей, під час їх прослуховування музики, історій, а, також, розмов на невідомих їм мовах [16]. Експеримент показав, що у незрячих дітей, ліва бічна потилична частка мозку, яка зазвичай відповідає за зір, реагувала на звуки музики та історії, а найдужче – на сприйняття іноземної мови. У зрячих дітей або ж дітей, яким зав'язували очі, такої активності у цій частині мозку зафіксовано не було.

На виході проведеного експерименту, дослідники встановили, що сліпа «зорова» частка кори головного мозку у дітей, незрячих від народження, відіграє один з найбільших важелів під час сприйняття та розуміння мови [16].

Однак повернімося до питання вивчення незрячими іноземних мов.

Після публікації книги Вільяма Морісса, відбувся певний науковий «ажіотаж» у спільноті, як викладачів, так і науковців. Формується уявлення про схильність незрячих до викладацької діяльності, зокрема до викладання іноземних мов. 1934 року на світ з'являється публікація “The Value of Latin for Blind”, написана Лео Джей Флудом. В майбутньому погляди на методику вчителювання з цієї публікації були взяті в ужиток в багатьох школах та отримали схвальні відгуки від Американської Асоціації Незрячих Інструкторів (англ. American Association of Instructors of the Blind).

Період Другої Світової Війни вніс свої корективи не лише в політичний устрій держав, а й у методи вивчення мови. В цей період, на хвилі масової зацікавленості до біхевіоризму, напрямку у психології, який базується на вивченні поведінки та вербальні чи емоційні реакції людини і тварини на стимули зовнішнього середовища [11], з'являється нова методика вивчення мов – аудіомовна (англ. audiolingual) [30].

Професор Леон Достер (англ. Leon Doster) з досліджуваного центру у Джорджтауні (англ. Georgetown Research Centre) постає першим, хто звертає увагу на цю нову методику під кутом викладання мов незрячим людям [19]. У своїй публікації 1963 року “The Blind Learn Russian in Georgetown University” [19], професор розповідає про свій досвід під час керування першим проєктом, здійсненим під керівництвом Федерального агентства реабілітації в США. Головною метою програми було навчання незрячих та слабозорих осіб іноземним мовам задля отримання подальшої кваліфікації, як викладачів у школах [19]. Близько 40 годин на тиждень, окрім класичного методу, студенти використовували аудіомовний. Навчання відбувалось як в класі, так і в мовній лабораторії, де учасники мали змогу слухати записи на касетах та вивчати мову самостійно. Завдяки цьому курсу у студентів почали спостерігати феноменальний зріст у мовленні та слуханні [19]. Сам проєкт став першим у світі, що звернув увагу на питання нових можливостей працевлаштування незрячих людей [19]. Через два роки практики, учасники мали знання на рівні з кваліфікаційними перекладачами з німецької та російської мов, а велика кількість незрячих згодом були працевлаштовані саме завдяки цьому дослідженню [19]. У березні 1968 році, надихнувшись проєктом, що відбувся у Джорджтауні, Католицька гільдія незрячих у Нью-Йорку (англ. Catholic Guild for the Blind), запускає реабілітаційну програму-експеримент із навчання незрячих людей англійській мові, як іноземній [31]. З початку запуску і до 1972 року (рік написання статті “Teaching English as a Second Language to Blind People”), програму відвідують близько 30 учасників, віком від 9 до 63 років; з п’яти країн (в більшості з Латинської Америки); порівну як чоловіків, так і жінок; близько половини учнів закінчили середню школу у своїх рідних країнах; близько третини не мали освіти [31]. Решта учнів навчались у початковій школі кілька років, але не володіють рідною мовою; більш ніж половина отримували соціальне забезпечення [31].

Головною ідеєю курсу було базування матеріалів, що використовувались на слухові та усні методики викладання (англ. aural-oral) [31]. Тобто уся

інформація спочатку сприймалась на слух. Займала ця частина від 6 до 8 тижнів[31]. Кожен учасник отримував власний касетний диктофон, за допомогою якого міг прослуховувати, як записані кимось матеріали, так і свої особисті, задля розуміння та виправлення помилок. Паралельно відбувалось навчання жестам, а також правильній міміці. Дослідники з'ясували, що окрім навчання, знаходячись у групах, незрячі студенти розвивали дуже важливі соціальні якості, нарощувати які у повсякденному житті таким людям вкрай важко. Паралельним аспектом поставало вивчення навичок повсякденного життя (англ. skills of daily living (SDL)) [31].

Через те, що основна частина вивчення мов незрячими людьми відбувається через соціальну взаємодію між учнем та вчителем, важливість розуміння базису цієї взаємодії постало наступним питанням серед дослідників. У 1986 році дослідники Найджел Кемп з університету св. Андрея та Дерек Руттер з університету в Кемпі, провели експеримент під час якого поставили на меті з'ясування відповідей на два питання: а) яким чином незрячі поведуться під час розмови та б) чи отримана інформація у першому питанні підтверджує ними ж раніше виведену модель безмовності (англ. model of cuelessness) [24]. Для проведення дослідження було обрано три групи по 10 пар на кожну [24]. Перша група – незрячі з незрячими, друга група – незрячі зі зрячими та третя – зрячі зі зрячими.[24] Під час дискусій, проведених в лабораторних умовах, дослідники фіксували що учасники казали одне – одному, яким чином вони це робили (який стиль вони використовували) і які враження лишались після дискусій про свого співрозмовника [24]. Окремо, вони занотовували аналіз поведінки людей під час їх розмови.[24] Дослідження встановило, що під час спілкування незрячі люди поведуться абсолютно природним чином, ніяк не відрізняючись від зрячих людей. [24] Проте, якщо зрячим людям для встановлення контакту у парі достатньо лише погляду, для незрячих однією з найбільш відчутних елементів зв'язку, постає емоційно-психологічний стан та налаштування свого співрозмовника. [24] Таким чином, дослідники отримали підтвердження своєї моделі безмовності: чим менше відбувається соціальних сигналів, тим більша

психологічна дистанція, чим більша психологічна дистанція, тим більше знеособлений зміст контенту і, своєю чергою, менш спонтанний стиль поведінки, а, як наслідок, менш вірогідніший сприятливий результат [24].

Майже в цей період виходить робота професорки психології Анни Дунлеа (англ. Anne Dunlea), що чітко пов'язує між собою як методики вивчення незрячими мови, так і важливості соціальної взаємодії між учнем та вчителем [20]. В ході експерименту, проведеного із двома групами незрячих та зрячих, професорка отримує наступне: група, яка мала обмежений доступ до матеріальних або візуальних особливостей предметів із зовнішнього світу, як наслідок, мала труднощі із не абстрактними поняттями та з узагальненими термінами [20]. Саме тому вчитель з іноземної мови спочатку повинен переконатись у тому, яким чином студент інтерпретує будь-який термін, аби не відбулося негативної інтерференції значення з рідної мови на іноземну. Головним базисом чіткого розуміння є встановлення довірчих відносин із незрячою особою. Особливо велику роль це відіграє під час занять із малими дітьми. Базуючись на даних, отриманих з дослідження Анни Дунлеа, польська докторка Маргожета Єдинак (пол. Małgorzata Jedynak) з університету у Вроцлаві, Інституту англознавства, за допомогою проведеного експерименту не лише довела правдивість дослідження професорки, але й з'ясувала деякі особливості на основі вивчення прототипів [22]. 18 незрячих людей та 18 зрячих, віком 17-22 мали пройти тест на асоціативні прототипи у 8-ми категоріях (назва: пташки, меблів, фрукту, одягу, погоди та спорту) [22]. Учасники мали розставити у цих категоріях слова від тих, що першими приходять в голову, до найбільш незвичних. У висновку з'ясувалось, що там де у категорії «птахи» у зрячих людей послідовність названих видів була приблизно однакова (голуб, горобець, лебідь, крижень, тощо), у незрячих вона мала абсолютно не класичний вигляд [22].

На важливість саме ролі вчителя під час занять з іноземної мови із дітьми наголошує і дослідниця Хелена Айкін Аралук [12]. У своїй роботі вона розглядає викладання англійської та іспанської мов і надає результати дослідження, що вказують на кореляцію між успіхом незрячих у вивченні мови та дидактичних

матеріалів, які використовуються під час навчання. Наприклад застосування спеціально підібраних тактильних речей для кращого розуміння та засвоєння нових лексичних мовних елементів [12]. 2012 року виходить стаття викладачки іноземних мов та майбутнього тренера викладачів І. Арена Гонзалес [14]. Завдяки проведеному дослідженню-спостереженню за своєю незрячою ученицею, у своїй роботі викладачка зазначає про важливий акцент на часте небажання вчителів адаптуватись до специфіки викладання незрячим студентам. До тепер багато викладачів не усвідомлюють, що незряча людина, яка досягає певних етапів під час вивчення іноземних мов, постає не лише взірцем для наслідування, але й отримує можливість у майбутньому самостійно стати викладачем. [14] Це мотивує інших незрячих людей, даруючи їм надію та віру в себе [14].

Завдяки технологічному прориву було здійснено великий внесок у процес та адаптацію навчання незрячих осіб іноземним мовам. Із появою комп'ютерів, питання важкості та незрозумілості того, як незрячого дорослого, а особливо дитину навчати письмовій граматиці постало на абсолютно іншому рівні.[25] Завдяки механізованим системам обов'язкове знання головної мови письма незрячих - Брайля, відійшло на другий план. Особливо це в декілька разів полегшило становище викладачів, для яких раніше для успішного викладання, знання цієї мови було необхідним. Спочатку відбулось тестування нової методики на людях, старших 25-ти років, які втратили зір впродовж життя [25]. Надалі, по-трохи і поступово почали вивчати взаємодію слабозорих та незрячих дітей із технікою. Методику впроваджували дуже обережно, адже, беручи до уваги психологічні аспекти нервової системи незрячих дітей, будь-які різкі нововведення, без попередньої підготовки, можуть призвести до значного стресу, а іноді й важкого переляку дитини [33].

Проведені дослідження підтвердили міцний кореляційний зв'язок між використанням технологічних застосунків та якістю отриманого результату під час навчання незрячих та слабозорих іноземним мовам.

Поява адаптованих соціальних мереж стала ще однією значною подією у полегшенні життя незрячих. Під словом «адаптованих» авторка має на увазі тих, які під час використання супроводжують усі дії користувача голосовим описом. Однією із найбільш популярних програм-озвучування нині постає VoiceOver від компанії Apple. Сьогодні, саме завдяки цій функції та адаптованим під неї додаткам, незрячим відкриваються великі можливості. Окрім отримування та збагачення інформації, відсоток залученості незрячих до соціальної взаємодії між одне-одним зростає з кожним днем. Нещодавні дослідження показують, що найпопулярнішою соціальною мережею серед незрячих є Facebook [28; 37]. Як наслідок, спостерігаємо відповідність теорії використання та задоволення, де соціальна мережа максимально задовольняє усі користувальницькі потреби, а на заміну надає їм багато можливостей [28]. Всупереч на все ж наявні певні особливості під час користування даною мережею, сама ж модель користування абсолютно не відрізняється від зрячих людей [35]. Незрячі так само розповсюджують як фото, так і відео контент, коментують публікації, взаємодіють у групах [28]. Останнє є найбільш важливим для них, адже окрім обміну досвідом та знаннями, незрячі вивчають мови інших країн.

1.2. Репрезентація незрячих людей у медіа.

Засоби масової інформації не лише конструюють образ соціальних груп, але і виконують роль потужного важеля впливу на формування громадської думки щодо цих груп.

У своїй книзі «Політологія», професор, академік та доктор історичних наук Семків О. І. зазначив, що формуючи громадську думку, медіа, з одного боку, акумулює досвід і волю мільйонів, а з іншого — впливають не лише на свідомість, а й на вчинки та певні групові дії людей [8].

Висвітлення теми осіб з інвалідністю не є виключенням. Сьогодні, країною, що надає цьому найбільше уваги, постають Сполучені Штати Америки. Провідні компанії світу медіаіндустрії практично не випускають жодного продукту, який би не містив у своєму складі або ж сюжеті згадку чи

безпосередню участь осіб з інвалідністю. Згадати лише сучасні серіали платформ Netflix та Apple TV.

Точкою відліку початку висвітлення можна вважати 1980 рік, коли на екрани вийшов сітком «The Facts of Life», де одну з головних ролей зіграла Гері Джемел (англ. *Geri Jewell*), яка мала недугу церебрального паралічу [32]. Саме із неї розпочалась популяризація відповідного ставлення до таких людей, адже Гері на той момент постала першою акторкою з інвалідністю на телеекранах.[32]

Проте велика популярність та звичність теми далеко не означає якість її висвітлення, незалежно від того у якій країні це відбувається. Нині все ще існує певне непорозуміння між інформацією, що подається та людьми, про яких безпосередньо говориться у матеріалах.

Станом на сьогодні, окрім певних класичних прикладів [15], в світі існує два найбільш розповсюджених медіа стереотипи про незрячих, що романтизують певні приховані «надможливості» таких людей. Серед них: вміння зрозуміти зовнішність людини по доторку до її обличчя та наявність феноменального слуху [26]. Безумовно, завдяки переналаштуванню певних частин мозку [16], незрячі дійсно мають тонкий та набагато краще розвинений слух, порівняно зі зрячими особами, але не більше. Низка проведених академічних досліджень та опрацьований великий масив даних, хоча і вказують на те, що вищезгадані приклади абсолютно не відповідають дійсності, прояви такої стереотипізації все ще можна помітити у висвітленні незрячих, як і у літературі (популярні комікси про супергероїв сучасності) так і у аудіовізуальному мистецтві (приклад: серіал «Шибайголова», серіал «Аватар», тощо). Подібна репрезентація провокує хибні уявлення у суспільства, що в подальшому створює велику прірву у порозумінні та заважає адекватному сприйняттю таких людей.

В українському інфопросторі маємо трохи відмінну ситуацію. Висвітлення осіб з інвалідністю не є однією із провідних тем сучасності ЗМІ. І хоча все ж спостерігається повільна тенденція до збільшення такого матеріалу, самі особи з інвалідністю наголошують на розповсюдженості інформації, яка замість

примноження їх значущості у суспільстві, провокує обернену дію [4]. Одними із найпопулярніших патернів у висвітленні журналістами вищезгаданої тематики, є використання невірної термінології [4]. Серед такої можливо згадати наступні приклади: «інвалід», «людина з особливими потребами» або ж «з обмеженими можливостями» [4]. Незрячих же в свою чергу у матеріалах практично весь час окреслюють словом «сліпі». Сьогодні ми чудово усвідомлюємо, що рушійна сила до змін може початись із використання коректних найменувань та означень. Саме для цього у 2018 році було прийнято Закон, головна мета якого була викорінення терміну «інвалід» та усіх його похідних і заміна на термін - «особа з інвалідністю» [6]. І хоча даний нормативний акт вже діє близько трьох років, достатньо велика кількість вітчизняних ЗМІ, використовують невірні найменування і по нині. Безумовно, існують вітчизняні видання, як, наприклад The Village, які в свою чергу намагаються у своїх матеріалах [1] пропагувати відповідну термінологію, але, на жаль, такі приклади скоріше винятки ніж повсякденність.

Ще одним явищем, яке характерне для вітчизняних медіа, під час висвітлення історій про таких людей, це акцентування уваги на жалю та співчутті [10]. Таким чином, як зазначають люди з інвалідністю, журналісти принижують їх перед «здоровим» населенням, навішуючи ярлика «хворі» [10]. Як наслідок отримуємо вже знайому нам стереотипізацію в очах суспільства, що тягнеться десятиліттями. Серед інших найбільш розповсюджених стереотипів, що формують ЗМІ, можливо згадати наступні:

- Людина з інвалідністю – нещасна, неспроможна, зла [5];
- Людина з інвалідністю – є тягарем для своїх родин та не має майбутнього [5];
- Людина з інвалідністю – не цікавиться нічим, окрім своєї хвороби [5];
- Людина з інвалідністю – гарний інструмент для гри на почуттях [5].

В рамках свого дослідження про роль мас-медіа у формуванні громадської думки щодо осіб з інвалідністю, Фудорова О. М. провела глибинні інтерв'ю із

незрячими людьми [10]. Відповіді показали, що більшість із респондентів визначили брак матеріалів, які б висвітлювали та інформували населення про їх звичайні щоденні досягнення [10]. Особливо це стосується злетів у сферах навчання і кар'єри [10]. Дуже рідко акцент ЗМІ направлений на висвітлення людей з інвалідністю, як професіоналів певної категорії, які зробили вагомий внесок у розвиток та розбудову країни [10].

Станом на 1 січня 2020 року, відповідно до Міністерства Соціальної Політики України, в країні проживає близько 2,7 млн. осіб з інвалідністю [3]. Така статистика лише вкотре наголошує на важливості примноження матеріалів з даної теми.

У 2015 році був створений спеціальний посібник для ЗМІ із назвою «Нічого для нас без нас» за підтримки Британської Ради та Європейської Комісії [5]. У ньому детально прописані рекомендації та настанови, що сприяють правильному висвітленню історій за участі осіб з інвалідністю. Адже, як зазначають автори посібника через те, що саме ЗМІ здатні сприяти змінам у ставленні до осіб з інвалідністю, зруйнувати усталені щодо них стереотипи та зосередити увагу на їх широких можливостях, вони мають відгравати ключову роль та постати головною рушійною силою [5].

1.3 Репрезентація незрячих людей у аудіовізуальному мистецтві

Сьогодні одну із ключових ролей у побудові образу незрячої людини відіграють засоби масової інформації. Особливо значна увага, вже досить довгий проміжок часу, надається таким образам у аудіовізуальному мистецтві. Важливо відмітити, що під час перегляду фільмів помітна пряма кореляція між тим, як зображується незряча особа та країною-виробником контенту, що розглядається. Даний підрозділ містить огляд таких видів аудіовізуального контенту, як ігрове кіно закордонного та вітчизняного виробництва та документальне кіно, останньому було приділено найбільше уваги.

Окремо потрібно зауважити, що у зв'язку із тим, що на сьогоднішній день нам не траплялись фільми, які б розкривали аспекти вивчення мов незрячими

людьми, а, також їх безпосередню взаємодію із іноземними мовами, на чому будувався перший підрозділ даного огляду, у даній частині до уваги брався аудіовізуальний контент, що подає та конструює сам образ незрячої людини, як частини суспільства.

1.3.1. Ігрове кіно

Неможливо не відмітити вирішальну роль, яку відіграє ігрове кіно у конструюванні будь-якого образу сучасності. Особливо, беручи до уваги той факт, що інтерес до саме цього напрямку у декілька разів перевищує споживання документального кіно. Конструювання середньостатистичного образу незрячої людини через даний вид мистецтва не є виключенням.

Перші позиції, де такому герою відведено головну роль, на сьогоднішній день, займають такі закордонні картини, як: «Клаптик блакиті» (1965) (англ. *A Patch Of Blue*), «Запах жінки» (1992) (англ. *Scent of a Woman*) та «Рей» (2004) (англ. *Ray*). Незважаючи на роки, ці фільми не віддають своєї лідерської позиції, як ті, що обов'язкові до перегляду і відмічені багатьма кіно-критиками вже впродовж десятиліть, тому ми не оминали в даній роботі також. Важливо відмітити, що хоча витвір авторки і розповідає про незрячого підлітка, приклади таких стрічок у даному напрямі кіно не були знайдені, у зв'язку із чим авторка зупинилась на огляді наявних матеріалах. Надалі представлений більш детальний огляд обраних прикладів.

«Клаптик блакиті» (1965) – фільм описує стосунки неосвіченої незрячої білої дівчини на ім'я Селіна із чорношкірим чоловіком Сіднеєм Поітієр. Незважаючи на те, що дівчина зазнає жорстокого поводження до себе від близьких родичів, вона не нарікає на свій стан а, також, не нарікає на себе. Селіна просто не знає, що життя може бути інакшим. Так продовжується до зустрічі із незнайомим чоловіком, який вирішує узятись за навчання Селін та показати, що її стан – це є абсолютна нормальність, яку не потрібно приховувати. В даному фільмі важливим аспектом постає прибирання клейма «білої ворони» з незрячої людини і виведення її на рівне становище у соціальному світі.

«Запах жінки» (1992) - історія розповідає про підполковника армії США Френка Слейда, який втратив зір через певний військовий інцидент. Окрім неперевершеної гри Аль Пачіно незрячого героя, для якої була відведена кропітка робота, що досить не часто зустрічається у ігровому кіно, у даному дослідженні фільм вартий зверненням на нього уваги через декілька аспектів. По-перше, головний герой не викликає жалості. Його незрячість не є перепорою, а скоріше поштовхом до продовження життя. По-друге – його соціальне становище. Із ним поводяться абсолютно на рівних. А якщо ж відбуваються прояви нерівності – вони присікаються або ж самим героєм, або його ж оточуючими.

«Рей» (2004) – біографічний музичний фільм, що розповідає про тридцять років з життя відомого американського співака та композитора Рея Чарльза. В наслідок такого захворювання як глаукома, хлопець з дитинства почав стрімко втрачати зір і вже у п'ять років живе практично у постійній темряві. Завдяки підтримці та намаганням його матері зробити Рея повністю самостійною людиною, хлопець знаходить собі заняття – музику, що поступово переростає в його мрію. Ладнаючи з різноманітними життєвими обставинами, злетами і падіннями, Рей Чарльз перетворює свою «ваду» на особливість, обираючи її трампліном для досягнення більших висот.

Однією з характерних ознак, що проявляється досить часто під час висвітлення незрячих осіб українськими ЗМІ - найменування їх «сліпими». Те саме спостерігається і у прикладах аудіовізуального мистецтва. Розглядаючи вітчизняний кінематограф, хотілося б наголосити, що тема «незрячості» не займає певну окрему нішу, порівняно із Голлівудським. При виборі фільму, ігрового напрямку у вітчизняному кіно, авторка зіштовхнулася із ситуацією, що аудіовізуальних прикладів українського виробництва, де увага акцентується на незрячому, як одному з головних герої, надзвичайно мало. З ігрового кіно можна виокремити такі фільми, як **«Поводир» (2014)** та **«Пульс» (2021)** (прем'єра в Україні відбудеться 22.07.2021 [9]).

Обрані фільми є діаметрально протилежними один до одного. У історично-драматичному фільмі «Поводир», «особливості» героя - сліпого музики Івана, не відводиться така роль, як у фільмі «Пульс». Навпаки, герой зображується вправним, майстерним та спритним, проте все ж з надзвичайно потужним відчуттям болю та співчуттям до нього. Цікавим аспектом є те, що автори другого фільму акцентують головну увагу на втраті зору – як перешкоді нормальному життю та здійсненню мрій: *«здається, тепер у дівчини не має шансів не лише на омріяні Олімпійські ігри, але й на **нормальне життя** [9]»*. Сама картина розповідає історію про юну українську легкоатлетку Оксану, яка подає великі спортивні надії, та у зв'язку із аварією стає незрячою.

1.3.2. Документальне кіно

Серед представників, що обирались для огляду у категорії документального кіно було обрано шість фільмів закордонного виробництва. Попередньо авторкою була оглянута низка документальних стрічок вітчизняного виробництва. Серед них необхідно зазначити фільм «Присмерк» (2014), режисера Валентина Васяновича [39].

Додатково, під час пошуку, ми натрапили на такі фільми, як: «В темряві» (2004) [38] російського режисера Сергія Дворцевого та «Прощенний день» (2013) режисерки Діни Барінової [40]. Незважаючи на те, що всі вищезазначені фільми розкривають важливу тему соціального відторгнення незрячих осіб похилого віку, все ж усі вони наповнені важким смутком і репрезентують образ незрячої людини, як беззахисної, самотньої особи, якій нема на кого сподіватись – окрім себе. Беручи до уваги те, що наша концепція полягала у висвітленні життя молодого покоління незрячих осіб, а не осіб похилого віку, які втратили зір з часом або ж внаслідок хвороби, дані фільми не обирались до аналізу у цій роботі.

Також, однією з мети документального фільму авторки – є бажання донесення розуміння того, що незряча людина – особа із неймовірним сильним потенціалом, яка не потребує жалю до себе через свою «ваду» або ж особливість, а виключно рівноцінного ставлення на фоні з іншими людьми. Окремо, у фільмах

нами зверталась увага на встановлення взаємозв'язку між героєм та камерою. Це постає надзвичайно важливим аспектом, адже у незрячих людей це на тонкому емоційному рівні, не так чуттєво, порівняно зі зрячими. З цим авторка власноруч зіштовхнулася під час власних зйомок фільму. Керуючись усіма вищезазначеними ознаками і були відібрані наступні фільми, огляд яких представлений далі.

Blindsight (2006) [43] – документальний фільм британської режисерки Люсі Волкер про шістьох незрячих тибетських підлітків. Незважаючи на різноманітні труднощі із якими їм доводиться зіштовхуватись впродовж свого життя, діти ставлять собі за мету підкорення гори Лапка Рі, висотою близько 7010 метрів. На чолі з американським незрячим атлетом Еріком Вайхенмаєром, який підкорив гору Еверест, впродовж подорожі, дітям вдається не лише відчувати єднання одне з одним, але й повірити в себе. Фільм дуже вправно відображає одне з головних завдань організаторів проробленої експедиції – довести дітям, що «незрячість» не є і ніколи не була головною проблемою у їхньому житті, що їм постійно нав'язувало суспільство. Головною проблемою був страх, та зневіра у собі, які вони ховали за своєю особливістю.

Blind Young Things (2007) [42] – британський документальний серіал створений Заком Беатіе, який вперше побачив світ у 2007 році. Історія розповідає про повсякденне життя студентів Національного королівського коледжу для незрячих, в місті Герефорд, Англія. Через портрети декількох дітей, режисер відображає їх боротьбу з викликами повсякденного життя, які, на перший погляд, є абсолютно звичайними вміннями зрячих людей. Головною метою Беатіе, як він зазначав у своїх спогадах, було показати аудиторії силу цих студентів, які, маючи повне право нарікати на життя - досягають висот значно вищих ніж ті, хто мають дар бачити. Серіал зазнав такої популярності у аудиторії, що сьогодні вже налічує вісімнадцять сезонів.

Antoine (2008) [41] – документальний фільм канадської режисерки Лаури Барі, яка розповідає про два роки з життя незрячого п'ятирічного хлопчика на ім'я Антуан Хуанг. Фільм дуже обережно та ненав'язливо переплітає та поєднує між собою два світи малюка – реальний у якому він живе, той який бачать усі, та уявний світ звуків, який належить лише йому. За допомогою свого касетного диктофона з мікрофоном, Антуан, який уявляє себе детективом, досліджує світ, відкриваючи «таємниці» буденного життя. Окрім репрезентації особливостей пізнання світу незрячими малюками, за допомогою свого фільму Лаура Барі ще раз повертає аудиторію до моментів безтурботного дитинства, яке сповнене жагою до життя та неймовірними барвами, переживання яких абсолютно не залежить від можливості бачити очима.

Henio, idziemy na Widzew (2008) [45] - (англ. *Football Father*) – фільм, режисером якого постає польський документаліст Міхал Йозвіак, розповідає про стосунки між незрячим батьком Марціном (польс. Marcin) та його сином Хеніо (польс. Henio). Незважаючи на те, що більша частина фільму відведена на розповідь про буденно – робоче життя батька-масажиста у футбольному клубі, у даній роботі фільм розглядається саме з позиції малого сина Хеніо. Хлопчик з малечку має проблеми із зором і існує велика вірогідність, що, із віком він, так само, як і батько, може повністю втратити свій залишковий зір. Спостерігаючи та безпосередньо беручи участь у житті свого батька, Хеніо підсвідомо вчиться своїй майбутній поведінці. Хлопець не має жодного сумніву, що він зможе досягнути своєї мрії та житиме повноцінним життям. А поки він зосереджений на ситуаціях сьогодення і малих радощах, таких як купівля особистої футбольної форми або ж мандрівка з батьком на свій перший справжній футбольний матч.

The Eyes of Me (2009) [46] – фільм за своїм синопсисом схожий на вже вищезгаданий британський серіал «**Blind Young Things**». Історія оповідає про щоденне життя чотирьох підлітків – студентів техаського коледжу для незрячих. Головна мета режисера Кіта Мейтленда, так само як і Зака Беатіе, була показати

наскільки буденність незрячих студентів, з одного боку не є такою, яку ми собі уявляємо, а з іншого – абсолютно не відрізняється від звичайної поведінки середньостатистичних підлітків.

Growing Up Blind (2016) [44] – документальний фільм, створений новозеландською продакшн-компанією «Attitude». Історія розповідає про періоди життя незрячого від народження хлопчика Кайрена Ендрю. В процесі навчання банальним життєвим моментам, таким як намащування масла на хліб або ж звичайній координації, Кайрен здійснює невпинний пошук себе та намагається зрозуміти своє місце в цьому світі через білу тростину, яка постає головним дороговказом для нього.

Висновок до розділу I

Станом на сьогодні українські ЗМІ мають важливу місію за собою. Окрім виконання свого головного обов'язку - інформування аудиторії, медіа можуть стати початковою силою запуску механізму, що сприятиме суспільним змінам настроїв та поглядів сучасності. У 21 столітті, коли не оминається практично жодна суспільно важлива тема, а інформація, яку висвітлюють ЗМІ стає поштовхом для збирання мітингів, в Україні все ще надається надзвичайно мала увага до інклюзивності у сфері освіти незрячих дітей. В той час, як в світі наявний великий масив досліджень та методик викладання, що мають на меті розвиток та стимулювання незрячих дітей до використання своїх сильних сторін та талантів, а, як наслідок, навернення їх до звичного самотійного життя, в Україні в спеціалізованих школах діти вимушені вчитись мові Брайля, друкуючи на дощечках зі стилусом. Таким чином суспільство із самого початку закладає у дитячій психології фундамент відмінності: «я не такий, як інші – я гірший», що у майбутньому залишить відбиток на все життя.

На початку аналізу репрезентації незрячих у аудіовізуальному мистецтві, зазначалось про з'ясування відчутної прямолінійної залежності між представленням образу незрячого та країною виробником. Проведений аналіз

усіх вищезазначених ігрових та документальних фільмів закордонного виробництва поєднуються між собою декількома важливими аспектами. Перше – це мрія, яка затьмарює відсутність зору, як «фізичного дефекту». Починаючи від бажання жити самотійним життям і завершуючи підкоренням високогір'я, кожна незряча дитина не просто упокорюється своєму становищу а використовує його, як можливість.

Друге – це наявність неймовірної внутрішньої сили, яка рухає їх до мрії. Сили, якої у абсолютно здорових людей набагато менше, порівняно із цими малими дітьми. І третє – це абсолютна рівність між зрячими та незрячими особами.

На жаль, український кінематограф, займає позицію трохи іншого напрямку висвітлення незрячих осіб. Незрячіть у ігровому кіно окреслюється не додатковою можливістю, а «відсутністю шансу на нормальне життя»[9]. Окрім того, значну частку у будіванні образу відіграють мелодрами, що є досить популярні в українському суспільстві [2]. В них автори зазвичай полюбляють використовувати образ незрячого героя задля підсилювання ефекту жалості. Щодо вітчизняного документального кіно, то воно здебільшого зосереджено на проблемах та самотності, із якою зіштовхуються незрячі особи старого віку.

Зміна кута висвітлення незрячих осіб поступово сприятиме змінам бачення та розуміння таких людей. Вони автоматично сприйматимуться рівною ланкою суспільства, що автоматично вестиме до зміни менталітету населення, а, отже, і до зміни взаємодії із такими людьми. Навчання – є лише одним з аспектів проявів цієї взаємодії. І саме аудіовізуальне мистецтво разом із засобами масової інформації мають створити перші поштовхи до цих змін.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ

2.1. Підготовка до зйомок фільму

Виробництво документального кіно потребує надзвичайно кропіткої підготовки ще на етапі обрання теми. Процес його створення завжди наповнений сумнівами та змінами. Загальне розуміння теми фільму авторки розглядалось ще на початку 2020 року. Вже тоді було остаточно вирішено фокусуватись на автобіографічному кіно, що розповідає про власну родину або ж її членів. На той момент головним героєм фільму було обрано молодшого брата авторки - Пашу.

Незважаючи на те, що ідея автобіографічного напрямку з'явилась давно, потрібно зазначити, що відбулось це достатньо несвідомо. Влітку 2019 року авторкою було знайдено архіви домашнього відео, які батько знімав, починаючи з народження дітей в родині. Занурившись у їх перегляд, вона зрозуміла одну цікаву річ – відсутність відчуття різниці між собою та братом та сприйняття його абсолютно ідентичним до себе. Поміж дітей існувала на підсвідомому рівні обом зрозуміла річ: Катя бачить очима, Паша бачить ручками. І попри все, що відбувалось в родині - авторка не вважала це відмінністю. Діти усюди постійно були разом, і не важливо – це був чийсь День Народження чи звичайна прогулянка до магазину. Станом на сьогодні, живучі пліч-о-пліч з і спостерігаючи щоденні намагання Паши, авторка вирішила зануритись у його життя ще більше. Адже навіть постійного знаходження поряд із людиною надзвичайно мало, аби її повністю знати.

Паша – незрячий хлопець. З'явившись на цей світ абсолютно здоровою дитиною, через невірні встановлений діагноз після народження, а, як наслідок, некваліфікаційно наданим лікуванням та втратою часу, було заподіяно відшарування сітківки обох очей. Це призвело до втрати близько 98% зору.

Впродовж перших своїх років життя Паша помічав спалахи світла, міг розрізняти день і ніч та контури великих об'ємних предметів. З часом його стан поступово почав погіршуватися. З самого початку задля того, аби хоч якось врятувати ситуацію, впродовж дитинства хлопця було проведено чотири

операції: 1-ша - в три місяці, 2-га – в шість місяців, 3-тя та 4-та – у віці одинадцяти років, які відбулися практично одна за одною. На жаль жодна з них не мала успіху і у висновку хлопець повністю втратив зір. Сьогодні, він 24/7 знаходиться в темряві і лише іноді, під правильним кутом оберту голови, його ліве око може реагувати на яскраві спалахи світла.

Коли Паші виповнилось два місяці, мама почала досліджувати, яку допомогу може надати держава таким діткам, як він. Були намагання знайти садочок або хоча б ясельну групу. Після плідних пошуків та телефонних дзвінків у Міністерство Освіти України, мама отримала відповідь, що психологічну допомогу можуть надати їй. Після питання «чи є якісь розвиваючі установи для маленьких незрячих діток?» вона отримала відповідь – «а навіщо вони їм?». Як наслідок, батьками була створена благодійна організація «Світло життя» [1], метою якого постало навчання батьків незрячих дітей західним методикам та соціалізація самих діток між собою, яка згодом припинила своє існування.

З раннього віку у Паши була помічена виняткова особливість пам'яті до вивчення мов та вміння їх моментального розрізнення між собою. Наприклад, вже у віці трьох років він достатньо непогано співав дитячі пісні англійською мовою, та міг розрізняти слова іспанської та італійської мов.

У зв'язку із цим, батьки одразу вирішили, що під час шкільного навчання хлопця найбільше уваги приділятимуть вивченню іноземних мов. Станом на нині у Києві знаходиться лише одна школа для незрячих та слабозорих дітей – Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №5 ім. Я. П. Батюка. Беручи до уваги те, що умови викладання у навчальному закладі абсолютно не базуються на сучасних методиках, розроблених для незрячих дітей (діти практично не використовують комп'ютери, які є основним робочим інструментом незрячих осіб, пишуть на дощечках з грифелями та читають друковані книжки шрифтом Брайля лише до початку середньої школи, бо книжки на старші класи не друкуються), було вирішено лишити Пашу на домашньому навчанні. Через брак кваліфікованих спеціалістів викладання більшої частини загальноосвітніх

предметів, як вже зазначалось у роботі раніше, узяли на себе батьки. Паралельно відбувались пошуки та залучення викладачів з інших загальноосвітніх шкіл.

На жаль, питання поглибленого вивчення мов постало головною проблемою у родині. Більшість з сучасних мовних студій не мають методик викладання мов людям з інвалідністю, категорії слабозорі та незрячі. Незважаючи на те, що у хлопця був помічений як потенціал так і бажання до навчання – лише невелика кількість була готова взяти на себе відповідальність викладання незрячій дитині. Окремою незручністю поставало для них специфіка програм, які використовує Паша. Постійний голосовий супровід (Apple VoiceOver) усіх дій хлопця на екрані комп'ютера та запис усіх уроків ускладнювали емоційно-психологічний настрій деяких викладачів під час проведення занять. Вплив мали також деякі поведінкові особливості, такі як манеру замислюватись на довго, важливість дотримання чіткого режиму, постійні питання та чітке вимагання від викладачів домашнього завдання для додаткового опрацювання матеріалу.

Паші знадобився деякий час аби перерости це. І хоча, як би йому не було важко – він ніколи не нарікав на свій стан, що нині є досить розповсюдженою особливістю людей з інвалідністю.

Сьогодні, паралельно продовжуючи навчатись усьому, що пов'язане із буденністю життя, Паша намагається крок за кроком все ж здійснити свою мрію і стати перекладачем – синхроністом. На даному етапі, окрім української та російської мов, хлопець вже володіє англійською, польською, іспанською, італійською та арабською мовами. Через неможливість знайти викладачів, із деяких мов, частину навчального плану Паша опрацьовує самостійно, прослуховуючи подкасти, а також продивляючись відео та фільми мовами оригіналу. В недалекому майбутньому планує почати вивчення мандаринської, групи діалектів китайської мови.

В усьому цьому ми помітили певний конфлікт – роздоріжжя. Адже, незряча людина щоденно робить вибір на двох рівнях – життєвих та ситуаційних. У випадку з Пашею існує постійний вибір: або ж змиритися із тим фактом, що

для таких як він, на даний момент в Україні, на державному рівні не прописаний план допомоги у навчанні та майбутньому працевлаштуванні незрячих, що базується на сучасних закордонних методиках, або ж шляхом набивання власних гуль все ж намагатись досягати успіху в омріяній сфері, не звертаючи уваги на постійно виникаючі перешкоди.

2.2 Попередній професійний та освітній досвід у галузі документального кіно

Авторка даної роботи не мала попереднього професійного досвіду у сфері документального кіно, якщо не враховувати участі у виробництві залікового фільму «КАРАНТИН», спільно створеного студентами першого року Могилянської Школи Журналістики, у рамках курсу «Виробництво документальних фільмів» під керівництвом Катерини Горностай.

Щодо додаткового освітнього досвіду, то у напрямку документального кіно авторкою було прослухано наступні програми:

- чотирьохтижневий вебінар “Science of Storytelling” від компанії Muse Storytelling [21];
- Documentary Filmmaking Masterclass від режисера, продюсера та кольориста Jonny Von Wallström, який відомий своїм переможним документальним фільмом «Перлина Африки» (2016) (англ. *The Pearl of Africa*) [36].

2.3 Календар роботи над проектом

Кінець липня початок серпень 2020 – обрання авторкою ідеї магістерської роботи, як документального фільму;

Вересень 2020 – визначення ідеї та головного героя для фільму із науковим керівником; обговорення ситуації і усіх психологічних аспектів в родині;

Жовтень 2020 – ідея заміни героя, а, як наслідок і зміна теми.

Листопад 2020 – ознайомлення з усіма перешкодами другої ідеї для фільму і повернення до початкової теми з закріпленням її на остаточному рівні,

повільний початок накопичення відеоматеріалу, плідна робота із подолання психологічного бар'єру між героєм та його відчуттям камери;

Січень 2021 – продовження зйомок;

Лютий 2021 – продовження зйомок, паралельний перегляд відзнятого матеріалу;

Березень 2021 – початок написання супровідної записки до фільму, продовження зйомок, перегляд та відбір вже відзнятого матеріалу;

Квітень 2021 – продовження відбору відзнятого матеріалу та зйомок, монтаж, продовження написання супровідної записки, відбір та перегляд інших документальних фільмів, які слугували референсами для власного документального фільму;

Травень 2021 – завершення написання супровідної записки, робота з відеоархівами, відбирання усього відзнятого матеріалу, продовження зйомок декількох сцен, розроблення остаточного монтажного плану фільму, пошук вдалої назви для фільму;

Червень 2021 – остаточний монтаж фільму, вибір остаточної назви, титрування, колоркування.

2.4 Використане технічне та програмне забезпечення

Під час зйомок документального фільму використовувалось наступне технічне забезпечення:

камера: Canon EOS 7D Mark II;

об'єктиви: Canon EF 16-35mm f/4L IS USM та Canon EF 50mm 1:1.8 STM;

накамерний мікрофон: RODE VIDEOMIC RYCOTE;

штатив: Velbon EX-630.

Картка пам'яті для камери TRANSCEND SDXC 64GB Class 10 UHS-I U3 V30 R95/W60 MB/s (TS64GSDC500S).

Жосткий диск Western Digital My Passport Essential 500GB 5400rpm 8MB WDBACY5000ARD-EESN 2.5 USB 3.0 External Red.

Окремо деякі фрагменти відео були зафіксовані за допомогою камери смартфона iPhone XR.

Вся робота із постпродакшену фільму була здійснена за допомогою програмного забезпечення - Adobe Premier Pro 2021;

Процес монтажу здійснювався на Apple MacBook Pro 2015.

2.5 Робота над проектом

Робота над даним проектом перш за все полягала у визначенні теми та головного героя майбутнього документального фільму. Паралельно серед інших важливих аспектів потрібно згадати сам процес фільмування та відбору відзнятого матеріалу, об'ємна робота з архівним матеріалом, монтаж, робота зі звуком, кольором, а, також, скрупульозна робота над вибором остаточної назви документального фільму.

Загалом було зібрано та опрацьовано близько 25 годин відзнятого матеріалу та близько 15 годин архівного відео. Ідея із залученням до фільму архівів, що знімалися батьком, починаючи від народження дітей в родині і завершуючи фактично сьогоднішнім днем, з'явилась не з самого початку роботи над проектом.

У зв'язку із тим що даний документальний фільм є особистою історією, відбувалось постійне продовження зйомок та накопичення матеріалу. Пов'язано це було із тим, що історія постійно мала свій розвиток.

Операторську роботу даного фільму можна поділити на три види: узгоджену зйомку, приховану та випадкову.

Більша частина масиву відзнятого матеріалу відноситься до узгодженої зйомки. Це була одна з головних домовленостей, як між героєм та авторкою даного фільму, так і між авторкою та її родиною. Психологічні обмеження із якими цей момент був пов'язаний, більш детально надані в підпункті даного розділу «Обмеження». З часом Паша звик до фільмування і факту постійного знаходження в кадрі, іноді сам питав коли авторка його знову буде знімати, а

часом і особисто кликав на якісь цікаві, як йому здавалось, варті уваги моменти для фільму.

Прихована зйомка відбувалась досить рідко. Зазвичай це стосувалось фільмування Пашиних занять із викладачами або ж розмов по телефону. Часом траплялись моменти, коли Пашу спеціально не попереджали про проведення зйомки, з метою фільмування його природньої поведінки. Проте, якимось чином, відчуючи це, він просив вимикати камеру перед особистими телефонними розмовами, наприклад з родичами.

Останній вид зйомки – випадковий, розуміння якої витікає вже з самої назви, траплялась неочікувано.

Паша бачить світ зовсім по-іншому, порівняно зі зрячими людьми. Він не відвідував звичайну школу, має домашню освіту, частину з предметів якої викладали і продовжують викладати йому батьки, а тому більшість речей, які діти дізнаються одне від одного у колективах – йому не відомі. У зв'язку із цим, усі проведені випадкові зйомки зазвичай були пов'язані із цікавими діалогами, які Паша міг спровокувати лише одним питанням, як наприклад «що таке марихуана?». Незважаючи на те, що камера авторки завжди була готова в будь який момент виконувати свою роботу – фільмування, такий вид зйомок здійснювався на камеру телефону авторки, адже часом просто не було можливості бігти за технікою, аби не впустити момент.

Під час роботи над фільмом розглядались декілька назв, серед яких були: «7», «МОВА», «Я теж бачу», «Паша». Усі назви друкуються шрифтом Брайля на чорному тлі. Під назвою у круглих дужечках зазначається роз'яснення написаного слова кирилицею.

2.6. Обмеження

Серед основних обмежень, з якими зіштовхнулась авторка даного проекту можливо виділити фізичні та психологічні.

2.6.1. Фізичні обмеження. Присутність та можливість пересування. З січня 2020 року світ огорнула пандемія COVID – 19. Поява цього вірусу на території України у березні того ж року та постійне оголошення про різноманітні стадії карантинів внесли свої корективи у процес зйомки фільму. У зв'язку із тим, що Паша знаходиться у зоні ризику через певні особливості здоров'я, а, як наслідок, не мав змоги активного пересування, велика кількість відзнятого матеріалу обмежується локацією квартири або ж парку. Також потрібно зазначити, що через обмеження на жаль були повністю відмінені зйомки в одній з важливих локацій, де Паші запропонували першу офіційну роботу – синхроністом з української на англійську мову в церкві.

Незважаючи на свою інтровертність, Паша є надзвичайно соціальною людиною. Оскільки він вихований за західною методикою, він завжди відкритий до нових знайомств і не має бар'єру у спілкуванні. Тому окремим відчутним та болючим для Паши обмеженням постала його неможливість зустрічі зі своїми друзями у колективах, на що авторка так само дуже сильно розраховувала під час планування зйомок. Планувалось це задля репрезентації нетипової для нашої країни взаємодії між незрячим підлітком та соціумом. Натомість усі зустрічі були перенесені в онлайн, на платформу Zoom або ж у соціальні мережі, такі як Telegram та Facebook.

2.6.2 Психологічні обмеження. Серед психологічних обмежень хотілося б відмітити декілька.

По-перше, проводити зйомки власної родини – це не завжди легкий момент. Перед початком знімального процесу відбувалось декілька розмов у колі сім'ї з приводу з'ясування та подолання певних емоційних бар'єрів.

По-друге, фільмування незрячої особи – це абсолютно новий та достатньо незвичний досвід. Довелося досить довго пристосовуватись та знаходити точки дотику між камерою та героєм. Адже у незрячої людини нема розуміння як він чи вона виглядає у камері. Паша надзвичайно чутливий до навіть найменших змін, що відбуваються навколо нього. Як наслідок навіть найменший шум,

наприклад звук зуму об'єктиву міг зіпсувати тишу зйомки, адже одразу лунало питання «що ти робиш?». І тут ми зіштовхуємось зі ще одним психологічним аспектом – іноді повна неможливість авторки просто спостерігати за героєм свого документального кіно. У зв'язку із тим, що незрячі люди дуже чутливі до осіб із якими вони проживають, будь яка зміна манери говоріння, інтонації голосу або ж тиші у відповідь на запитання виводить їх зі стану спокою та рівноваги. Тому із Пашею потрібно було завжди говорити та відповідати на питання і виключно так, як у звичайних життєвих обставинах.

Окремо необхідно згадати про аспект, який ми можемо охарактеризувати, як «постійний порядок». Практично весь свій час, як робочий так і час відпочинку, Паша проводить у одній кімнаті за письмовим столом. У незрячих людей одним із найбільш необхідних особливостей спокійного існування є розуміння того, що все, що вони лишають в якомусь місці – має там неодмінно лишатись, для того, аби в майбутньому цей предмет можна було фізично знайти. І це стосується не лише якихось фізичних речей, але й так само місця роботи та технічного обладнання, яке використовується. Тому кожне намагання авторки зміни інтер'єру або ж місця зйомки для урізноманітнення локацій, зустрічалося із великим небажанням самого героя. Як наслідок великий об'єм матеріалу відзнятий в одному і тому самому антуражі – за письмовим столом у дитячий кімнаті.

РОЗДІЛ ІІІ. РЕЗУЛЬТАТИ

4.1. Синопис фільму

Герої фільму: Паша (молодший брат), Катя (авторка проекту), Батько, Мама, інші особи (зазначаються в самому синописі).

Кадр №1

Чорний екран. На фоні тла з'являється титрування білим кольором. Відбувається діалог між жіночим (Катя) та чоловічим (Паша) голосом. Розмова про те, якщо б з'явилась можливість бачити – чи Паша погодився б?

Кадр №2

Чорне тло із назвою фільму шрифтом Брайля, білого кольору. Внизу в дужечках зазначається пояснення до шрифту.

Кадр №3

Архівний кадр. Кімната у теплому тьмяному світлі. Камера спочатку направлена на жінку (Маму), потім повільно сунеться до низу на немовля (Паша). На фоні лунає діалог. Камера випадково переводиться на трохи старшу дитину (Катя) і знову повертається до немовляти. Нерухомий кадр декілька секунд на немовляті, розмова продовжується.

Кадр №4

Ранок. Паша, знаходячись у своїй кімнат, перевіряє електронний годинник. Бере до рук телефон, починають лунати звуки озвучки пристрою. Лунає іспанська мова. З'являється мама, яка приносить сніданок. Діалог на фоні, Паша одягає окуляри.

Кадр №5

Та сама кімната, Паша зі спини, сидить за столом. З телефону лунають звуки. Паша перебирає пальцями по телефону, вмикає музику, з'являються звуки пісні.

Кадр №6

Достатньо темний кадр. В центрі наближене обличчя Паши. Відбувається два діалоги – основний між Катею та Пашею, а на фоні – між батьками. Другий

діалог ледве чутний. Під час діалогу Паша нахиляється, відкриває шафу та дістає з неї бритву. Розмова впродовж цих дій не припиняється. Після чого Паша повільно виходять з кадру.

Кадр №7

Кадр середнього плану. В центрі кадру на дивані сидить Паша, в руках тримає циліндричну коробочку. Діалог між Пашею та мамою, маму не видно в кадрі. На фоні голос батька. В кадр заходить Катя і сідає на диван. Продовжується розмова вже між трьома героями. Паша і Катя взаємодіють із циліндричною коробочкою. Потім спілкуються між собою. Кінець кадру – Катя встає з дивану і виходить.

Кадр №8

Архів. Середній кадр, який поступово стає крупним. В центрі маленькі діти – Катя (два роки) і Паша (декілька місяців) лежать на ліжку. Ранок. За кадром – батько. Відбувається розмова між ним і Катею. Вона взаємодіє з маленьким Пашею, обіймаючи його.

Кадр №9

Архів. Середній кадр. Маленький Паша, роки півтора, сидить на підлозі. Біля нього стоїть яскрава металева каструля. За кадром голос батька. Взаємодія батька із сином не припиняється впродовж усього кадру. Паша вивчає каструлю, намагаючись відчутти її за допомогою рук.

Кадр №10

Дитяча кімната. Середній кадр згори. Паша сидить за столом. Він щойно закінчив їсти. Чутно далекі розмови. Хлопець починає прислухатись до чогось (аудиторія не одразу розуміє про звуки об'єктива). В кадрі з'являються ноги батька та Каті. Відбувається розмова між трьома. Потім лишається Катя, намагаючись зупинити зйомку. Паша питає про звук, що привернув його увагу і починає гратись з об'єктивом, який реагує на кожен рух його голови.

Кадр №11

Середній кадр. Камера направлена на Пашу з батьком, які сидять за столом. Батько спілкується іноземною мовою (англійською). Паша йому відповідає.

Взаємодія між обома героями відбувається до кінця кадру з деякими паузами по середині.

Кадр №12

Середній кадр. Пашина кімната. Він сидить біля письмового столу. В руках тримає телефон. За кадром – голос Каті. Між ними відбувається діалог з приводу Пашиних викладачів.

Кадр №13

Середньо-крупний кадр. Чутно шум спортивного застосунку. Паша займається тренуванням для покращення м'язів ніг.

Кадр №14

Архів. Маленький Паша, віком близько трьох років стоїть у зимовій курточці та шапочці на вулиці. Посміхається. За кадром батько. Паша вчиться самостійно ходити і намагається підійти до батька. Впродовж кадру відбувається постійний діалог між батьком та сином.

Кадр №15

Архів. Той самий маленький Паша з попереднього кадру намагається самостійно піднятися по сходам на розмальовану різнобарвну дитячу гірку. Батько за кадром всіляко його підбадьорює. У Паши виходить піднятися лише на першу сходинку, далі – важко, не може. Проте, він не припиняє та намагається дістатись другої сходинки. В решті-решт опускається на землю.

Кадр №16

Парк. День. Середньо-крупний кадр. В кадрі Паша і батько, які ідуть по дорозі і спілкуються між собою. У Паши в руках біла тростина. Чутно шум її рухів по асфальту. Розмови продовжують до закінчення кадру.

Кадр №17

Відбувається логічне продовження попереднього кадру. Паша з батьком ідуть по дорозі, розмовляючи.

Кадр №18

Крупний кадр. Паша сидить на лавочці, спочатку в кадрі з'являються його руки, потім повільно увага переводиться на обличчя. Хлопець починає вивчати камеру та задавати питання. Зав'язується діалог між Катею та Пашою.

Кадр №19

Архів. Середній кадр. Маленький Паша, трьох з половиною - чотирьох років знаходиться по центру. За кадром – батько, просить Пашу розповісти віршик. Хлопець максимально відходячи від теми, зосереджує увагу на тому, аби батько його знімав. Лівим оком вперед він починає рухатись до батька, чекаючи, процесу зйомки. Діалог не припиняється до кінця кадру.

Кадр №20

Середній кадр. День. Паша сидить за столом в своїй кімнаті. На столі відкритий ноутбук. Відбувається діалог між Катею та Пашою з приводу його мрії та майбутнього.

Кадр №21

Середньо-крупний кадр. Вечір. Шум води. Пашині руки повільно миють посуд. Паралельно відбувається звичайний життєвий діалог між Катею та Пашею.

Кадр №22

Середній кадр. Вечеря. Родина сидить за столом за тарілками з їжею. Камера направлена виключно на Пашу. Катя, Батько та Мама знаходяться за кадром. На записі чутно виключно їх голоси. Відбувається досить веселе спілкування та обговорення новин за день.

Кадр №23

Архів. Святкування Дня Народження Каті в закладі «Мегазона». Діти сидять за столом і усі по черзі зачитують привітання. Наприкінці привітання говорить Паша. Йому всі аплодують.

Кадр №24

День. Загальний кадр. Паша сидить за своїм письмовим столом у кімнаті. Неочікувано лунає дзвінок домофону. Батько кличе Пашу і повідомляє, що це

прийшли до нього. Паша одягається і виходить в коридор, де на нього чекають люди. Це його друзі, які прийшли його привітати з Різдвом. Група починає співати святкові пісні. Паша виглядає дуже схвильовано та щасливо. Друзі дарують йому подарунки.

Кадр №25

Середній кадр. Паша сидить на дивані. У нього в руках телефон. Він вправно намагається ним оперувати, паралельно розмовляючи з Катею, яка знаходиться за кадром. Паша обережно набирає потрібний номер, і з надією чекає на відповідь. Чутні звуки телефонних гудків. На дзвінок ніхто не відповідає. Паша трохи засмучений, продовжує далі працювати із телефоном, вже трохи жвавіше розвиваючи діалог із Катею.

Кадр №26

Архів. Кадр зверху, середньо-крупний. Маленький Паша (півтора місяці року), лежить у своїй колисці. Розуміючи те, що його знімають – немовля починає взаємодіяти із камерою, сміючись, саме того не усвідомлюючи.

Кадр №27

Середній кадр. У кадрі розташування наступне: на передньому плані частина тулуба Каті, яка сидить за столом, на задньому – мама, яка розмовляє по телефону. Уся увага сконцентрована на ній. Телефона розмова триває протягом усього часу. Наприкінці кадру в дверях з'являється Паша, який починає діалог із мамою стосовно її розмови.

Кадр №28

Архів. Загальний кадр, який часом переходить в крупний. В центрі уваги три героя – Паша (сім років), Катя (дев'ять років) та Батько. Свято на честь дня матері. Батько грає на гітарі. Паша співає у мікрофон туристичну (бардівську) пісню.

Кадр №29

Чорне тло. Білими літерами титри.

4.2. Зміни у монтажі

Під час виробництва будь-якого кіно монтаж постає однією із найбільш важливих частин процесу. По-перше, ця частина роботи є найбільш тривалою та рутинною, а, отже, на неї заздалегідь необхідно виділяти об'ємний проміжок часу. По-друге, саме від методу та плану монтажу буде залежати розвиток історії нашого кіно. З документальним фільмом ситуація постає абсолютно ідентичною.

Необхідно пам'ятати також про ще одну особливість монтажу – його завжди можна покращити.

«Монтаж №1»

Перші декілька версій монтажу можна вважати пілотними, адже головна їх мета був розбір відзнятого матеріалу та його відфільтрування. Усі відеоматеріали були розфасовані про рокам, роки по місяцям, а місяці – по тижневим періодам зйомок.

Перший монтаж стосувався прогулянки Паши, що постає одним з його фізичних тренувань – орієнтування у просторі. Враховуючи те, що локація парк є фактично чи не єдиною відмінною від інших, нам було лишити важливо кадри з цієї вибірки у фільмі.

З хронометражу близько півтори годинного відео вдалося зробити 19-ти хвилинний ролик. Після першого перегляду було вирішено не обирати виключно ті кадри, що зосереджують увагу глядача на складнощах незрячого хлопця. Натомість більше розказувати про його перемоги, акцентуючись на маленьких етапах. Другий перегляд дав зрозуміти, що у остаточну версію фільму обов'язково мають ввійти близько трьох кадрів, максимум по 3 хвилини кожен.

Необхідні кадри, які ми вважали найбільш влучними для нашої історії, було промарковано, підрізано на максимально дозволenu довжину і відкладено до завершального етапу монтажу. Окремо була відкоригована аудіодоріжка обраних кадрів.

Додатково потрібно зауважити, у зв'язку із тим, що процес відеозйомки не припинявся впродовж монтажу вже відзнятих матеріалів – часом фінальні версії фільму подовжувались або ж мали деяку заміну у своєму складі.

«Монтаж №2»

Наступний монтаж полягав у корегуванні матеріалу, кадри якого були відзняті влітку 2020 року і на початку зими 21. Саме на цей час припав жорсткий карантин в Україні і почалась адаптація до відсутності соціального спілкування. Під час проведення даного етапу монтажу відібрались тематичні до події матеріали, такі як поїздка до бабусі або ж несподіване привітання Паші з Різдвом від його друзів. З близько годинного масиву матеріалу вдалось змонтувати відеоряд у 17 хвилин. За відсутності на той момент накамерного мікрофону достатня кількість відео була відкинута взагалі. У частини матеріалу, яку ми все ж вирішили додавати у фільм, звук вимагав достатньо довгої роботи з вичищення та редагування.

«Монтаж №3»

Цей етап монтажу був пов'язаний з роботою з сімейними архівами і розтягнувся на декілька монтажів. Після 15 годин переглянутого відцифрованого матеріалу, було відібрано три години вже, так би мовити, «чистого».

Наступні три години були скорочені у годину часу. Під час першого відбору кадрів найбільше зверталось уваги на схожість кадрів між собою композиційно або ж сюжетно.

В другій версії скорочення (з трьох годин до години часу) кадри обирались за схемою часового проміжку (за мету не стояло зобразити героя кожного року життя, а скоріше відтворити його стан дорослішання та поведінкових змін). Окрім того значна частина уваги приділялась до кадрів, які відображають взаємозв'язок між дітьми.

Третя версія монтажу постала шляхом скорочення з години до 38 хв часу. Ідея відбору кадрів була та сама, як і у версії скорочення з трьох годин до однієї,

тільки на даному етапі відкидались кадри, що не закарбовуються у пам'яті та не лишають за собою певний емоційний слід.

Із тридцяти восьми хвилинної версії було змонтовано два варіанти, хронометражем близько 19 хв. Одну з них було обрано, як «монтажний» план – скелет для подальшої роботи над фільмом.

Робота з архівом, окрім відбору кадрів, так само вимагала налаштування звуку. У зв'язку із тим, що під час відцифрування аудіодоріжка відео у деяких місцях запису мала пошкодження – відібрані кадри мали серйозну роботу з її очищення та «реабілітації». У деяких моментах потрібно було просто підтягнути або ж зменшити силу звуку. Інші ж кадри вимагали масивного редагування у звуковому ДНК та роботу з частотами аудіодоріжки.

Ще однією важливою особливістю під час монтажу архівів постало налаштування їх масштабування. Оскільки розмір відцифрованого відео з VHS-касет (англ. «*Video Home System*») складає 188x104, а формат усього іншого відеоматеріалу становить 1920x1080, необхідно було спробувати масштабувати архівні матеріали під потрібний формат, аби вони не так сильно вибивались із загальної картини кадрів.

«Монтаж №4»

Етап цього монтажу почався з розбору матеріалу, відзнятого за три місяці, періоду весни 2021 року. Після перенесення на таймлайнову стрічку у програмі, хронометраж постав близько п'ять годин відео. Ці години, так само, як і з архівами, скорочувались поступово. Спочатку п'ять годин вдалося зменшити до трьох, з трьох до години, з години до 30 хв. і вже 30 хв. було скорочено до 18 хв. В даному випадку, у зв'язку із вже наявним намерним мікрофоном, великої роботи зі звуком виконувати не знадобилось. Лише в декількох місцях він був відредагований, шляхом підняття гучності.

«Монтаж №5»

Маючи вже близький до реального монтажний план, авторка почала збирати фільм у суцільну картину. Головною метою постало як розуміння та виділення основних точок напруги кіно, так і відбір необхідних під настрій кадрів. За мету було відтворити монтаж фільму мозаїчним чином, тобто коли кадри з різних часів або ж епох (у випадку авторки – архів та зйомки 2020-21 рр.) не мають хронологічної послідовності, а поєднання лейтмотивами. Як наслідок, одним із важливих етапів даного монтажу постало пошук цих лейтмотивів та відтворення їх взаємозв'язку між собою. Таким чином вийшло відео, хронометражем близько години – півтори.

«Монтаж №6»

Головна мета цього монтажу було скоротити попередній годинний фільм, не псуючи настрої фільму та вже сформовану ідею. Пов'язано це було із встановленим максимальним можливим лімітом готового проекту – не більше 20 хвилин. Зробити це було достатньо складно, адже така річ як хронометраж кадрів досить часто відіграє чи не одну з головних ролей у створенні ефекту та налаштуванні зв'язку із аудиторією. Тому, було вирішено не скорочувати кадри, а прибирати сюжетними лініями. Адже, таким чином у глядача не існуватиме відчуття незавершеності історії, а про відсутній деякий сюжетний аспект він/вона ніколи не дізнається. Таким чином було прибрано близько двох-трьох сюжетних ліній. Здебільшого, це стосувалось архівного матеріалу.

Окремо додаткового редагування зазнала аудіодоріжка. В деяких місцях фільму відбувалось «завалення» звуку, як наслідок він вимагав відчутного редагування.

«Монтаж №7»

Завершальна стадія монтажу полягала у невеликому підрізанні кадрів та їх перестановкою. Під час попереднього рендеру та збереження відео, з'ясувалось, що процедура пройшла некоректно і, як наслідок, відбувся зсув аудіодоріжки у

декількох шматках фільму. У зв'язку із цим відео вимагало корегування звуку та його нового налаштування. Додатково було вирішено підкорегувати деякі кадри. Як наслідок, до них застосувалась функція кольорокорекції. Також на даному етапі монтажу об'ємна частина роботи полягала у титруванні діалогів та нанесенні назви фільму.

ВИСНОВКИ

Робота над документальним фільмом, а, також супровідною запискою до нього, дозволили максимально широко оглянути обрану тему дослідницького проекту.

Під час огляду академічних напрацювань нам вдалось з'ясувати усі аспекти світових методик з вивчення незрячими мов. Вперше ця тема зацікавила світ у 1931 [27] році, коли з'явилась публікація незрячого вчителя з іноземних мов у США. Завдяки цьому, питання «чому незрячі люди так тяжіють до мов?» та як цей потенціал в них розвивати – постало новим напрямком у світі наукових досліджень. І нині лише продовжує набирати обертів. Розвиток та постійне покращення методик надало можливості незрячим дітям бути соціально-рівними ланками суспільства, розвиваючись на рівні зі зрячими людьми. Окремо, нами була розглянута роль технологічного прогресу, а також різноманітні «case study», які вкотре наголосили на важливості технологій у житті незрячих людей, як для вивчення мов так і для соціальної взаємодії.

Додатково нами було розглянуто конструювання образу незрячого у ЗМІ та в аудіовізуальному мистецтві. Аналіз репрезентації незрячих у медіа, дозволив нам виділити низку стереотипів, серед яких, наприклад на Заході найбільш популярним постає романтизація певних фізичних можливостей незрячих осіб. Аналіз академічних робіт з висвітлення незрячих у вітчизняних ЗМІ показав низький відсоток охоплення данної тематики.

Під час аналізу аудіовізуального мистецтва, нами були обрані дві категорії – ігрове та документальне кіно. До першої категорії у роботі оглядались такі фільми, як: закордонного виробництва – «Клаптик блакиті» (1965), «Запах жінки» (1992) та «Рей» (2004); вітчизняного виробництва – «Поводир» (2014) та «Пульс» (2021). У підрозділі документального кіно ми звернули увагу на низку фільмів, що висвітлюють життя та історію незрячих дітей та підлітків, серед яких: «Blindsight» (2006), «Antoine» (2008), «The Eyes of Me» (2009), «Henio, idziemy na Widzew» (2008), тощо. Додатково була зазначена низка фільмів

вітчизняного виробництва, та уточнення, чому ми не брали їх для детального аналізу.

Власне виробництво документального кіно дало поштовх авторці переосмислити багато важливих аспектів. «Для того аби відтворити життя на екрані, необхідний міцний фундамент самопізнання» [29], - написав відомий британський режисер та документаліст Майкл Рабігер (англ. *Michael Rabiger*) у своїй книзі «Режисура документального кіно». Напевно, натрапивши на дану цитату трохи раніше, авторка би не так сильно її відчула, як після особисто пережитого досвіду зйомок документального кіно. Етнографічне кіно, покликане через призму фільмування власної родини автоматично відкрити двері у пізнання самого себе. Лише таким чином з'являється невидимий зв'язок між автором та аудиторією, а саме кіно починає говорити набагато більше, ніж просто історію, закарбовану лінзою об'єктиву.

Ситуація із даним фільмом мала такий самий ефект. Хоча головним героєм створеного фільму постає брат авторки – Паша, все ж без власного дослідження авторкою себе та внутрішнього співпереживання усіх етапів – від ідеї теми до останнього монтажу – проект не був би закінчений. Також важливим здобутком, який відбувся завдяки зйомкам – зміцнення родинних стосунків між братом та сестрою, найріднішими з поміж людей, як з дитинства вчили нас батьки.

Фільм авторки показав декілька моментів. По-перше, він зобразив наскільки важливо щодо незрячої людини (у випадку фільму – підлітка) застосування правильних методик виховання, а, особливо, навчання, поєднаних із захистом та максимальною увагою родини. Саме завдяки цим аспектам вона не відчуває себе відділеною від світу. Незряча особа не закривається у собі та продовжує радіти життю, не беручи до уваги виключно своїй проблемі, а сприймає її, як природню частину себе. Завдяки цьому, фільм можна охарактеризувати, як терапевтичний, адже документальна стрічка авторки може нагадати людям, що багато речей, які ми маємо і сприймаємо життєво-належним для нас, насправді ж постають великою цінністю. По-друге, фільм вкотре наголошує аудиторії на важливості мрії в житті кожної людини, що дає сили

рухатись вперед, незважаючи на навколишні обставини. Розглядаючи цей аспект з точки зору незрячих, здійснення мрії перемагає у постійній боротьбі із їх фізичним станом. Воно автоматично перетворюючи проблему на можливість. Класичним прикладом, згаданим у роботі, є залучення незрячих підлітків, які фокусуються на мовознавстві, до викладання мов у молодших класах початкових шкіл США.

Водночас цей фільм підіймає низку соціально важливих тем, серед яких можна виділити такі, як навчання незрячої дитини, становлення людей з інвалідністю у соціумі та їх соціальне відторгнення. На жаль, образ незрячої особи в українському суспільстві в більшій мірі все ще продовжує асоціюватись із «хворою людиною». Однією з причин постає невірне висвітлення цієї теми засобами масової інформації, що чинять чи не найбільший вплив на формування громадської думки. Згідно з оглянутими нами дослідженнями було з'ясовано, що, розповідаючи про історію незрячої особи або ж особи з інвалідністю, вітчизняні журналісти зосереджують увагу читача чи глядача на жалю та співчутті, замість того, аби акцентувати її на щоденних їх досягненнях [10]. Самі ж незрячі наголошують на відсутності матеріалів, які б висвітлювали їх зусилля у професіях певних категорій, які зробили вагомий внесок у розвиток країни.[10] Безумовно існують винятки, коли медіа зображають сильну сторону незрячого, проте, нині це скоріше випадок ніж повсякденність.

Під час роботи над своїм проектом, авторка змогла застосувати на практиці практично усі знання, які вона здобула впродовж цих років. Робота над супровідною запискою дала авторці можливість використувати навички пошуку та виділення тематики роботи, пошуку релевантних джерел, аналізу та структуруванню академічних напрацювань та досліджень з окресленої теми.

Робота над документальним фільмом дала змогу застосувати на практиці низку технічних навичок. Серед таких необхідно виділити відео зйомку, монтаж, кольорокорекцію, роботу зі звуком та титрування кадрів. Паралельно, робота з технікою дала можливість покращити та поглибити свої знання у таких аспектах, як: специфіка внутрішнього налаштування камери відповідно до локації зйомки,

монтаж та редагування відео матеріалів у Adobe Premier Pro стилем «rampcake timelines», розуміння специфіки налаштування некамерного мікрофона та відмінності його частот від звуку, записаного з самої камери, редагування окремих шумів у звукових доріжках та робота зі шрифтами під час титрування матеріалу.

Додатково, завдяки створенню даного проекту, авторка змогла отримати та втілити в життя нові знання. Сюди можна віднести навички написання сценарію, режисерування кадру та історії фільму в цілому, масивна робота з архівними відео, а, також навички ведення проекту від препродукції до постпродукції, детально занурюючись у кожен його аспект.

Великим викликом, із яким важко було впоратись впродовж роботи над проектом – постало ситуативне емоційне відсторонення, про яке вже зазначалось раніше. Безумовно, живі та справжні емоції відіграють велике значення у автобіографічному кіно. Проте, в певних моментах, для того, аби передати читачу/глядачу більше, необхідно відсунути свої емоції на другий план. Часом, це вимагало плідної роботи над собою. Адже знімати кіно про найближчих тобі людей – одна з найважчих задач. Дякуючи отриманому досвіду, авторка вважає, що навчилась в необхідних ситуаціях відокремлювати роботу від емоцій і завдяки цьому зможе надалі використовувати це вміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ли́ла О. Не сліпий, а незрячий. Як спілкуватися з людиною з порушеннями зору [Електронний ресурс] / Олена Ли́ла // THE VILLAGE УКРАЇНА. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/instruction/291117-ne-slipiy-a-nezryachiy-yak-spilkuvatisya-z-lyudinoyu-z-porushennyami-zoru>.
2. Любов с закрытыми глазами - все серии. Мелодрама (2019) [Електронний ресурс] // Телеканал "Україна" – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=UgeTsZV6C6A>.
3. Міністерство соціальної політики України. Особам з інвалідністю [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України – Режим доступу до ресурсу: <https://bit.ly/3uk1LKp> ;
4. Мудра І., Янусь А. Публікації про людей з обмеженими можливостями в інтернет-ЗМІ / І. Мудра, А. Янусь. // "ВІСНИК" Національного університету "Львівська Політехніка", Серія "Журналістські Науки". – 2020. – №4. – С. 75–80. ;
5. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації / За загальною редакцією Виртосу І.Г. Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Ждан П.М., Флетчер А. – К: Ленвіт: 2015. – 92 с.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміну «особа з інвалідністю» та похідних від нього: Закон України від 2 жовтня 2018 р. № 2581-VIII// Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 46. – Ст. 371;
7. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 2 березня 1991 р. № 875-XII// Відомості Верховної Ради. – 1991. – №21. – Ст.252;
8. Семків О. І. Політологія / Семків О. І., Шпилюк В. А., Пашук А. І. та ін.; за ред. О. І. Семківа — К. : Смолоскип, 2004. — 491 с. ;

9. Фільм «Пульс» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://kino-teatr.ua/uk/film/puls-50705.phtml>.
10. Фудорова О. М. Роль мас-медіа у формуванні громадської думки щодо осіб з обмеженими можливостями : експертні оцінки / Олена Миколаївна Фудорова. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. – 2012. – №993. – С. 117–125. ;
11. Червяк П. Медична енциклопедія / П. Червяк. – Київ: «Просвіта», 2012. – 1504 с. – (Третє, доповнене).
12. Aikin Araluce H. Teaching English as a foreign language to blind and visually impaired young learners: the affective factor. Doctoral dissertation at the Universidad de Castilla-La-Mancha / Helena Aikin Araluce. – Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2005. – 259 с. – (I.S.B.N. Ediciones de la UCLM 84-8427-365-2).
13. American Foundation for the Blind (AFB) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.afb.org/about-afb/history>.
14. Arenas González I. Beyond the “Handicapped” Label: Narrating Options to Teach Foreign Languages to Blind and Visually Impaired Students. / I. Arenas González. // HOW Journal. – 2012. – №19 (1). – С. 146–156. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.howjournalcolombia.org/index.php/how/article/view/42>
15. Barnes C. Disabling Imagery and the Media: An Exploration of the Principles for Media Representations of Disabled People / Colin Barnes. – UK: The British Council of Organisations of Disabled People & Ryburn Book Production, 1992. – p. 29. – (ISBN 1 85331 042 5). ;
16. Bedny M., Richardson H., Saxe R. “Visual” Cortex Responds to Spoken Language in Blind Children, Journal of Neuroscience / M. Bedny, H. Richardson, R. Saxe. // Journal of Neuroscience. – 2015. – №35 (33). – p. 11674–11681. – Режим доступу до ресурсу: DOI: <https://www.jneurosci.org/content/35/33/11674> ;

17. Blind. (n.d.) [Электронный ресурс] // Cambridge Dictionary – Режим доступа до ресурсу: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/blind?q=blind>.
18. De Witt. K. Rise in illiteracy among blind prompts drive to restore emphasis on Braille. [Электронный ресурс] / K. De Witt. // The Baltimore Sun. – 1991. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-1991-05-12-1991132073-story.html>.
19. Dorstet, L. “The Blind Learn Russian in Georgetown University / L. Dorstet,. // Washington DC”. New Beacon. – 1963.
20. Dunlea, A. Vision and the Emergence of Meaning / A. Dunlea, // Cambridge University Press.. – 1989. – Режим доступа до ресурсу: doi:10.1017/cbo9780511519802
21. Educational project «Science of Storytelling» [Электронный ресурс]//Muse Storytelling – 2020 – Режим доступа до ресурсу: <https://www.musestorytelling.com/> ;
22. Jedynek M. Visually Impaired Learners and Selected Correlates of Their Foreign Language Achievement / M. Jedynek. // Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. – 2015.
23. Jernigan K. The Master, the Mission, the Movement / K. Jernigan. – 1800 Johnson Street Baltimore, Maryland 21230 (6): a publication of the National Federation of the Blind, 1999. – (ISBN 1-885218-16-8). – Режим доступа до ресурсу: <https://nfb.org/images/nfb/publications/books/kj-mmm/kjtoc.htm>
24. Kemp N. J., Rutter D. R. Social interaction in blind people: An experimental analysis. / N. J. Kemp, D. R. Rutter. // Human Relations. – 1986. – №39. – С. 195 – 210. <https://doi.org/10.1177/001872678603900302>
25. Malinovská O. ICT in Teaching Foreign Languages to Adult People with Acquired Severe Visual Impairment. / O. Malinovská, L. Ludíková. // Procedia - Social and Behavioral Sciences,. – 2017. – №237. – С. 311–318. doi:10.1016/j.sbspro.2017.02.096
26. Media and People With Disabilities: Are We Represented Accurately? [Электронный ресурс] // The Chicago Lighthouse – Режим доступа до

- pecypcy: <https://chicagolighthouse.org/sandys-view/media-and-people-with-disabilities/>. ;
27. Morrissey W. Teaching Foreign Languages in Schools for the Blind / W. Morrissey // The Teachers Forum, Volume: 25 issue: 2b. – 2020. – С. 34–37; <https://doi.org/10.1177/0145482X3100400206>
 28. Outini I. The Impact of Social Media on the Social Lives of People with Visual Impairment (Facebook Groups as a Case Study). [Электронный ресурс] / I. Outini // University of Arkansas, Fayetteville. – 2020. – Режим доступа до pecypcy: <https://scholarworks.uark.edu/etd/3552>.
 29. Rabiger M. Directing the Documentary / Michael Rabiger. – USA: Focal Press, 2009. – 672 с. – (5th edition);
 30. Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods In Language Teaching / J. Richards, T. Rodgers. – United Kingdom: PRESS SYNDICATE OF THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE, 1986. – 171 с. – (ISBN 0-521-31255-8).
 31. Snyder, T., & Kesselman, M. Teaching English as a Second Language to Blind People. // T. Snyder, M. Kesselman. – *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 66(6), 1972. – p. 161-166. doi:10.1177/0145482x7206600601
 32. Strechay J. The Impact of the Popular Media on Public Perception of People with Disabilities [Электронный ресурс] / Joe Strechay // American Foundation of the Blind. – 2012. – Режим доступа до pecypcy: <https://www.afb.org/aw/13/10/15883>. ;
 33. Susanto, S. & Nanda, D. S. Teaching and learning English for visually impaired students: An ethnographic case study // S. Susanto, D. S. Nanda. – English Review: Journal of English Education 7(1), 2018. – p. - 83-92;
 34. The History and Governance [Электронный ресурс] // National Federation of the Blind – Режим доступа до pecypcy: <https://www.nfb.org/about-us/history-and-governance> ;
 35. Voykinska, V., Azenkot. S., Wu, S., & Leshed, G. How Blind People Interact with Visual Content on Social Networking Services / V. Voykinska., S.

- Azenkot., S. Wu., G. Leshed.. // SAN FRANCISCO, CA, USA. – 2016. – С. 1582–1593;
36. Wallström J.V. Documentary Filmmaking Masterclass. [Електронний ресурс]// Jonny Von Wallström – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.learn documentary.com/> .
37. Wu S., Adamic L. Visually impaired users on an online social network [Електронний ресурс] / S. Wu, L. Adamic // In Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '14). ACM, New York.. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1145/2556288.2557415> .

Список документальних фільмів:

38. «В темряві» (реж. Сергій Дворцевий, 2004);
39. «Присмерк» (реж. Валентин Васянович, 2014), режим доступу до фільму: <https://youtu.be/NMqoQOULQY4> ;
40. «Прощенний день» (реж. Діна Барінова, 2013), режим доступу до фільму: <https://vimeo.com/172594883> ;
41. «Antoine» (реж. Лаура Барі, (2008), режим доступу до фільму: <http://web.archive.org/web/20140718093707/http://www.linktv.org/programs/antoine>
42. «Blind Young Things» (реж. Зак Беттіє, 2007) режим доступу до серіалу: <https://www.channel4.com/programmes/blind-young-things/on-demand/41483-001>
43. «Blindsight» (реж. Люсі Волкер, 2006), режим доступу до фільму: <https://vimeo.com/508621901>
44. «Growing Up Blind» (продакшн-компанія «Attitude», 2016), режим доступу до фільму: <https://youtu.be/ngNJ0atdOcs>
45. «Henio, idziemy na Widzew» (реж. Міхал Йозвіак, 2008), режим доступу до фільму: <https://www.youtube.com/watch?v=n26dL5KIibI>

- 46.«The Eyes of Me» (реж. Кіт Мейтленд, 2009), режим доступу до фільму:<https://www.amazon.com/Eyes-Me-Keith-Maitland/dp/B003FQZPA6>